

Johanna Hopfengärtner

JEGYZETEK SZÉKELY BÉLA ÉLETRAJZÁHOZ (1892–1955)*

Széleskörű újságírói és oktatói tevékenysége ellenére Székely Béla pszichoanalitikus, pszichológus és újságíró szakmai és magánéletéről meglehetősen kevés adat maradt fenn. Életrajzának rekonstruálása a legkülönbözőbb forrásokból származó, nem egy esetben egymásnak ellentmondó darabkákból összeálló fejtörőre emlékeztet. Az alábbi tanulmányban a spanyolul, németül és magyarul rendelkezésünkre álló információkat gyűjtöttem egybe azzal a céllal, hogy e sokoldalú szakember életét és életművét vizsgáló jövőbeli kutatások számára megbízható történeti alapként szolgáljon. Ez a munka Székely Béla életrajzi adatain túl részletesen foglalkozik argentinai tartózkodásának első éveivel (1938 és 1942 között), azzal az időszakkal, amikor pályája összefonódott az argentin „pszi” területén elért kulcsfontosságú eredményekkel.¹

Székely Béla Magyarországon: újságíró és cionista aktivista

Székely Béla magyar zsidó szülők gyermekeként 1892. június 1-én született² az erdélyi Bethlenben. ** Nagyváradon és Budapesten tanult, és mindkét városban újságíróként dolgozott. Nem rendelkezünk azonban információval arra vonatkozóan, hogy mivel foglalkozott az I. világháború idején. A háború befejezése után, 1918-ban hozta létre Márton Ernővel

* Eredeti megjelenés: Apuntes para una biografía de Bela Székely (1892–1955). *Revista de Psicología* 2011–2012 (12), 187–210. A tanulmányt a szerző engedélyével közöljük. A Székely Béla magyarországi munkásságával kapcsolatos adatokat a szerző hozzájárulásával helyenként pontosítottuk és kiegészítettük.

¹ Köszönetemet szeretném kifejezni doktor Alfred Hübnernek, aki nagylelkűen rendelkezésemre bocsátotta Székely Béláról összegyűjtött anyagát. Ez a munka az ő támogatása nélkül nem jöhetett volna létre. Hasonlóképpen köszönöm doktor Alejandro Dagfal (UBA-CONICET) a spanyol változat megfogalmazásában nyújtott értékes segítségét.

² Bizonyos életrajzokban (magyar és német) az 1891-es születés év szerepel. A Neptunia nevű hajó utaslistái szerint azonban 1938-ban, amikor Argentínába érkezett, Székely 46 éves volt, így születési éveként 1892-t jelölik meg.

** Ma: Beclean, Románia

együtt az *Új Kelet* című cionista újságot, melynek első száma Kolozsváron jelent meg 1918. december 19-én. 1919-ig vezette a lapot.³ Kolozsváron írt a baloldali *Keleti Újság*ba is,⁴ és a cionista beállítottságú *5 órai újság* társalapítója volt. A húszas években titkára volt az AVIVA cionista ifjúsági szervezetnek, amely 1929-ben már 16 országban tevékenykedett. Alapítója és titkára volt az erdélyi és bánáti kisebbségi újságírók szervezetének, és részt vett az Erdélyi Zsidók Nemzeti Szövetsége munkájában is. A *Keren Kajameth Lejiszráel* (KKL)* megbízásából megalakította a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségét. Emellett a *Jewish Telegraphy Agency* magyarországi tudósítója volt, és több zsidó tárgyú könyvet fordított magyarra (Magyar Zsidó Lexikon [MZSL] 1929:833).** A húszas évek közepéig saját irodalmi és publicisztikai műveiben is főleg ilyen jellegű témákkal foglalkozott. Egy korai versesköteten (*Számvetések*, Budapest, 1912) és egy színdarabon kívül (*Szedzsera: kis somér-dráma*, 1926a) a következő kiadott műveiről tudunk: *Vajúdó ország* (1925a), *Mittelmann ártatlan!* (1925b), *Mi az igazság Mittelmann József bűnügyének revíziójában?* (1925c) és a *Máramaros* című társadalomtudományi tanulmány, amellyel kapcsolatban nem maradt fenn bibliográfiai adat.⁵ Ebben az időszakban is folytatja politikai tevékenységét, valamint írásokat közöl Kassák Lajos, a magyar avantgárd központi figurája, Moholy-Nagy László kortársa által irányított progresszív *Munka* és *Dokumentum* című folyóiratokban.*** Székely politikai orientációja azokban az években minden kétséget kizáróan baloldali. Ennek ellenére nem biztos, hogy tagja volt az akkor illegális Kommunisták Magyarországi Pártjának, ahogy Harmat Pál állítja, bár forrásokat nem nevez meg (lásd Harmat, 1994:286).⁶ Egy másik életrajz viszont arról tudósít, hogy Székely, bár szimpatizált a baloldallal, sohasem volt sem

³ Az életére vonatkozó legrészletesebb adatok (1929-ig) a *Magyar Zsidó Lexikon*ban található (p. 833). Az *Új Kelet* alapítását és első megjelenését jelölő évszámot a magyar Wikipédia *Új Kelet* szócikke közli. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Új_Kelet> Letöltés: 2016. 09. 25.

⁴ Lásd magyar Wikipédia *Keleti újság* szócikkét. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Keleti_Újság> Letöltés: 2016. 09. 25.

* A palesztinai földvásárlásokat elősegítő zsidó nemzeti alap

** Az alábbi fordításai ismereteseek: Moicher Szfurim Mendale: *A sánta Fiske: zsidó koldusregény*. Cluj: Kadima, 1925; Arthur Schnitzler: *Teréz: egy asszony története*. Budapest: Pantheon, 1929; Carl Emil Franzos: *A pojáca*. Budapest: Menorah, 1929.

⁵ A *Magyar Zsidó Lexikon* bibliográfiai adatok nélkül említi.

*** Lásd Székely 1926b; 1928a-b és 1930a-c.

⁶ Valószínűleg összekeverte egy azonos nevű kommunistával (1889–1939). [A másik Székely Béla azonban nem élt Magyarországon, 1919-ben a Tanácsköztársaság egyik népbiztos-helyettese volt, 1919-ben emigrált, a sztálini terror áldozata lett. Az illegális magyar kommunista pártnak nem volt tagnyilván-tartása, de az újságíró és pszichológus Székely – József Attilához hasonlóan – 1932-ig feltehetően részt vett a párt tevékenységében.]

kommunista, sem ateista. Bizonyos idő elteltével, az orosz valóság megismerése okozta megdöbbenés következtében távolodott el a kommunizmustól (Gandía, 1958:8).⁷

1929-ben viszont, ahogy *A Toll* című folyóiratban megjelent egyik cikke (Székely, 1929) is mutatja, Szovjet-Oroszország iránt érzett rokonszenve még érintetlen volt. Itt írta le egyik Stefan Zweiggel folytatott beszélgetését, aki oroszországi útjáról visszatérve pozitív élményekről számolt be neki. Ebben a cikkben vetette fel, némileg a híres osztrák író szájába adva a kérdést, hogy mi lehet az oka, hogy Magyarországon egyetlen író sem szólal fel az ország reakciós erői ellen. Az írás okozta botrány következtében a folyóirat utcai árusítását betiltották. Igen jelentős közbenjárásra volt szükség, hogy az ügy ne járjon súlyosabb következményekkel (Harmat, 1994:207).⁸

Freud, Adler és Reich között

Nem tudjuk biztosan, mikor és hogyan kezdett Székely Béla pszichológiai témákkal foglalkozni. 1925-ben szinte a semmiből bukkant fel első pszicho-pedagógiai könyve: *A Te gyereked... A modern gyermeknevelés kézikönyve* (Budapest, 1925), egy nevelési tanácsadó, amely jól érthető és gyakorlatias módon fordul a szülőkhöz és pedagógusokhoz.⁹ Ebben a műben Székely a gyerekek fejlődésére és szükségleteire fókuszáló pedagógia képviselőjeként lép fel. A bevezetőben hivatkozik a *mentalité primitive* fogalmára, és többször is megemlíti a francia etnológust, Lucien Lévy-Bruhlt. A gyermekek fejlődésének leírására nagymértékben hatott Alfred Adler individuálszichológiája, de használ a pszichoanalízis körébe tartozó fogalmakat is, mint például az Ödipusz- vagy kasztrációs komplexus. Már ekkor jellemző rá a különféle elméleti megközelítések eklektikus (bár kritikus) integrációja.¹⁰

Nincsenek megbízható adataink a pszichoanalízis és a pszichotechnika területén szerzett gyakorlati képzettségéről sem (pedig később Argentínában épp ezen az utóbbi területen vált jelentőssé). Alfredo Calcagnótól (1891–1962), az argentin pszichológus-pedagógustól tudjuk, hogy Székely Hamburgban William Stern és Otto Wiegmann pszichotechnikusok-

⁷ Gandía szövegében, melyet néhány évvel Székely halála után írt, nincsenek források feltüntetve.

⁸ Lásd Zweig 1929 novemberében és decemberében Székelynek írt négy levelét. E levelek átírata, melyeket egy magánszemély 2010-ben elárvereztetett, Alfred Hübner gyűjteményében találhatóak.

⁹ A könyv több kiadást megért. Az 1930-as években németre fordítva is megjelent.

¹⁰ Bár Székely számos pszichológussal és pszichoanalitikussal való együttműködése során képezte magát, úgy tűnik, alapvető ismereteit autodidakta módon sajátította el. Véleményem szerint ez a vonás később abban a tényben is megmutatkozik, hogy képtelen volt teljes mértékben csatlakozni azokhoz az iskolákhoz vagy irányzatokhoz, melyekkel rokonszenvezett.

kal, Bécsben Karl és Charlotte Bühlerrel, valamint Alfred Adlerrel, Budapesten pedig Ranschburg Pállal és Máday Istvánnal dolgozott együtt.¹¹ Németországi és ausztriai tartózkodására feltehetően 1926 és 1929 között került sor, mivel ebből az időszakból semmilyen dokumentált magyarországi tevékenységéről nem tudunk.¹²

Harmat Pál *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis* című monográfiájában Székelyt (az ismertebb Kulcsár Istvánnal együtt) a freudomarxizmus képviselőjének tartja (Harmat, 1994: 207, 246-248).^{*} Wilhelm Reich és a Sex-Pol mozgalom erőteljes hatása alatt Székely a marxizmust a pszichoanalízissel kísérte meg összekapcsolni. Az 1930-as években előadásokkal és cikkekkel vett részt a nagy port kavaró vitában, és a mélyre hatoló pszichoanalízis társadalomértelmezéssel való kibővítése mellett érvelt.¹³ A gyakorlatban is követi a reichi modellt, mely szerint „a szexualitás elfojtása az osztályharc egyik leglényesebb és leghatékonyabb fegyvere”.¹⁴ 1932 és 1938 között egyéb munkái mellett a serdülő szexuális problémáinak kezelésére kialakított, munkásszervezetek által támogatott rendelőben is dolgozik.¹⁵ Feltételezhető, hogy ebből a klinikai tapasztalatból született *A gyermekévek szexualitása* [sic!] című könyve, amely magyarul 1935-ben jelent meg először. Ebben a műben a későbbi, Argentínában végzett tevékenységei szempontjából is jelentős mentálhigiénés szemlélet égisze alatt egyesítette a pszichoanalízis, a szexológia, a marxizmus és a felvilágosult pedagógia megközelítéseit (García, 2005:199). Eklektikus szemlélete miatt Székely különféle újabb támadások célpontjává válik. A kemény kritikák, melyeket a könyv megjelenése különböző körökben kiváltott, érzékeltetik, mennyire nem voltak képesek a

¹¹ Ezek a megjegyzések a *Los tests* (Tesztek) című kézikönyv előszavában találhatóak (idézi León, 1997:19). Sajnos máig nem sikerült megbizonyosodni ezeknek az adatoknak az érvényességéről, illetve pontosítani őket.

¹² Stefan Zweig leveleiből kiderül, hogy Székely 1929 végén Budapesten tartózkodott. A rendelkezésre álló dokumentumok a harmincas évek közepéig számolnak be Székely budapesti tevékenységéről.

^{*} A szerző a cikkben Harmat Pál könyvének német kiadására hivatkozik (Harmat, 1988).

¹³ A Magyarországi Szocialista Orvosszövetségben és a Magyar Individuálpszichológiai Egyesületben egyaránt találhatunk olyan dokumentumokat, amelyek említést tesznek Székely 1930 decembere és 1933 decembere között elhangzott előadásairól (Harmat,1994:247; León, 1997:18).

¹⁴ Székely *A gyermekévek szexualitása* című, García által idézett (2005:197), spanyolra 1941-ben lefordított könyvének előszavában (Budapest, 1935).

¹⁵ Lásd Alfredo Calcagno a *Los tests* előszavában, idézi León, 1997:19. Calcagno szerint Székely 1933 és 1935 között egy viselkedépszichológiával foglalkozó klinikán is dolgozott, és Budapesten egyetemeken, főiskolákon tanított. Emellett azt is állítja, hogy 1928-tól 1934-ig a Charité poliklinikán (Berlin?) is tevékenykedett, ez az adat azonban ellentmond más forrásoknak, amelyekből az derül ki, hogy a harmincas években állandó jelleggel Budapesten tartózkodott. [Feltehetően a budapesti Charité Kórházról van szó, amelyet 1925-ben alapítottak a Csengery u. 69-ben.]

pszichológia és a pszichoanalízis eltérő irányzatainak képviselői a köztük lévő vitákban elfogadni a sajátjuktól eltérő álláspontokat.¹⁶

Székelyt azonban élete folyamán sohasem csábították az egyoldalú értelmezések. Kockáztatva a szakmai elismerést, és azt, hogy bármelyik csoport tagjának tekintse, soha nem volt hajlandó tudásvágyát feláldozni a dogmatizmus oltárán.¹⁷ Ismeretelméleti sokszínűsége rányomta a bélyegét a Kulcsár István idegorvossal és individuálpaszichológussal együtt szerkesztett, a magyar freudomarxizmus szócsövének tekinthető *Emberismeret* című folyóiratra is.* Az 1934 és 1936 között publikált öt számban a lapot jellemző tematikai irányvonalba különböző helyekről induló, különféle áramlatokhoz tartozó szerzők is belefértek (Harmat, 1994: 246-248).¹⁸ Annak ellenére, hogy Székely a harmincas években főként pszichológiával foglalkozott, nem hagyott fel a politikai és társadalmi témájú cikkek közlésével sem. Nagy visszhangja volt az 1936-ban megjelent *Az antiszemitizmus és története* című könyvének, melyben megkísérelte történelmi, szociológiai és pszichológiai szempontból is értelmezni a jelenséget (Székely 1936a, lásd még Székely 1936b). Bár Harmat úgy vélekedik, hogy Székely „igyekezett összeegyeztetni az ösztönpszichológiai, a csoportelméleti és a marxista politikai-gazdasági elemzést – a győztes a vulgármarxizmus maradt” (Harmat, 1994: 207), érdemes megemlítenünk ezt a művet mint az antiszemitizmus egyik korai, pszichoanalitikus megközelítésű értelmezését.¹⁹

¹⁶ Példa erre a freudíanusok és adleristák közötti, vagy a Wilhelm Reich körül kialakult vita, akit 1933-ban kizártak a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesületből.

¹⁷ Ennek a tanulmánynak a keretei között nem adhatunk részletesen számot Székely eklekticizmusáról. Gandía (1958) azonban beszél (mindenekelőtt élete utolsó éveivel kapcsolatban) Székely „kozmológiájáról”. García (2005) és Acuña (2009) is kitér Székely az Argentin Pszichoanalitikus Egyesület (APA) által képviselt pszichoanalízistől eltérő magatartására.

* Az *Emberismeret* szerkesztői, Székely és Kulcsár szoros baráti kapcsolatban voltak József Attilával, aki elméleti munkáiban ugyancsak Freud és Marx szintézisére törekedett. (lásd Erős, 1992). Wilhelm Reichnek a költőre gyakorolt hatásáról, Székely és József Attila kapcsolatáról lásd Lengyel, 2001. Lásd még Kulcsár István és Székely Béla levelezését Siegfried Bernfeld berlini marxista pszichoanalitikussal: Kulcsár és Székely, 1991.

¹⁸ Ez is jól mutatja, hogy Székely sohasem képviselt dogmatikus kommunista álláspontot.

¹⁹ Az ismertebb és kidolgozottabb művek – Bruno Bettelheim, Otto Fenichel, Ernst Simmel, Erik Homburger Erikson és Rudolf Loewenstein – nagyrészt a negyvenes években íródtak. [Lásd még Hermann Imre *Az antiszemitizmus lélektana* c. munkáját is (Hermann 1945).]

Argentína: „Harc a pszichoanalízisért”

Argentínába emigrálásának pontos körülményei ismeretlenek. Mégis feltételezhető, hogy Székelynek – aki megfelelő információkkal rendelkezett, tudatában volt a „faji kérdésnek”, és a kommunizmussal szimpatizált – nem voltak illúziói az európai politikai helyzetet illetően, és Ausztria német megszállásának hatására hagyta el Magyarországot. A bevándorlási dokumentumok szerint Székely Béla és felesége, Margit, 1938. október 10-én érkezett Triesztből a Neptunia fedélzetén Buenos Aires kikötőjébe.²⁰ Poggyásza pszichológiai, filozófiai és irodalmi szakkönyvekből állt, melyről 1958-ban Enrique Gandía azt írja, hogy Latin-Amerika egyik legjobb ilyen jellegű könyvtára volt (lásd Gandía, 1958:8). Néhány hónap alatt megtanult spanyolul, és ismertté vált a helyi szakmai körökben. Már 1939 augusztusában előadást tartott a Buenos Aires-i Pszichológiai Társaságban „*A nő mint pszichológiai jelenség*” címmel, valamint a Rorschach-teszt alkalmazásáról (León, 1997:19). Ugyanebben a hónapban a *Pestalozzi-Gesellschaft*-ban (a Buenos Aires-i német nyelvű közösség demokratikus része által létrehozott szövetség) „*Harc a pszichoanalízisért*” címmel tartott előadást (Schnorbach, 1995:200). Szintén 1939-ben kezdi meg oktatói tevékenységét a Felsőoktatási Tanulmányok Szabad Kollégiumában (CLES). Ebben az intézményben, amely a „sem egyetemi szakképzés, sem ismeretterjesztő platform” jelszavával az interdiszciplináris, pluralista képzés és ismeretszere lehetőségét kínálta, Székely valószínűleg egy időre szellemi otthonra lelt. Az ott érintett témák, az oktatástól, a pszichológiától és a pszichoanalízistől a politikai, társadalmi és kulturális jelenségekig, egybeestek azoknak a tárgyaknak a széles körével, melyekkel Székely könyveiben és cikkeiben foglalkozott.

Székely az éppen folyó vitában egy előadássorozattal vett részt, melyet 1940-ben *A pszichoanalízis. Elmélet és alkalmazás* címmel közölt. Későbbi munkái szintén elsősorban a pszichoanalízishez kapcsolódnak, és a legbefolyásosabb baloldali szakemberek mellé helyezik. Gregorio Berman, Emilio Troise és Enrique Pichon-Rivière mellett ad elő a „*Freud életművének kritikai vizsgálata*” címet viselő tanfolyamon, melyen Jorge Thénon, Emilio Mira y López, José Belbey és Luis Giménez de Asúa is részt vesz (Rossi, 2004:302).

1940-ben kiadják spanyol fordításban *A Te gyereked... A modern gyermeknevelés kézikönyvét* és *Az antiszemitizmus* című művét (spanyolul *Del niño al hombre* és *El antisemitismo*), ez utóbbit bővített kiadásban; Székely, akinek, úgy tűnik, pontos infor-

²⁰ A CEMLA (Latin-amerikai Bevándorlásügyi Tanulmányok Központja) adatbázisában történt kutatások a következő adatokkal szolgálnak: Székely Béla, 46 éves, nő, magyar nemzetiségű, Bethlenben született katolikus újságíró (sic!) és Székely Blun (Blum) Margit, 44 éves, férjezett, magyar nemzetiségű, Bethlenben született katolikus háztartásbeli. Mindketten Triesztből érkeztek 1938. október 10-én a Neptunia hajó fedélzetén. (www.cemla.com/busqueda.php, letöltve 2011. május 18.)

mációi vannak arról, mi történik ebben az időszakban Európában, egy új fejezetet illeszt a könyvbe az Amerikában élő zsidók történetéről, különös tekintettel az argentin helyzetre.²¹

Ugyanebben az évben rendezik meg Buenos Airesben az első nem hivatalos találkozót, melynek célja egy argentin pszichoanalitikus társaság létrehozása. A résztvevők között ott találjuk Székely Bélát is, ő az egyetlen személy, akinek nincs orvosi képzettsége.²² Ennek ellenére a rákövetkező években úgy alakulnak a dolgok a pszichoanalitikus közösségen belül, hogy Székely egyre inkább perifériára szorul.

A különféle politikai és szakmai állásfoglalások együttlétezése a CLES-ben a negyvenes években (ez ideális formának bizonyult Székely számára) ellentétes az ötvenes években a „pszi” területén tapasztalható intézményesülési folyamattal, amely szükségszerűen magával hozza a különböző irányzatok megalakulását, és egymással való hajthatatlan szembefordulását (lásd Dagfal, 2009:71). Az 1942-ben megalakult APA-nak (Argentin Pszichoanalitikus Egyesület) sikerült elnyernie az országban a pszichoanalízist képviselő hivatalos intézmény státuszát. Ángel Garma, az intézmény első elnöke arra törekedett, hogy mielőbb megszerezze az argentin szervezet számára az IPA (Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület) jóváhagyását.²³ Működési programjuk így nagyrészt az IPA akkori elnökének, Ernest Jonesnak a programját követi, s ez több szempontból is Székely elszigetelődéséhez vezet. Formailag azért, mert a pszichoanalízis gyakorlásának előfeltételeként írja elő az orvosi képzettséget és a saját analízist. A program meghatározásának szintjén pedig azért, mert alapvetően klinikai beállítottságú, és ez ellentmond a pszichoanalízis és alkalmazása Székely által képviselt, sokkal szélesebb látókörű felfogásának. Végül politikai szempontból az intézményesült pszichoanalízis „politikai semlegességet” hirdet, amit Székely Wilhelm Reich álláspontját magáévá téve bírál, azt állítva, hogy „Freud tanításait annak a társadalomnak a szolgálatába kell állítani, melynek pszichológiai alapját éppen a szexuális elfojtás képezi”²⁴.

A Garmával és követőivel való összeütközésre, úgy tűnik, néhány hónappal az első nem hivatalos összejövetel után került sor. Az 1941-ben spanyol fordításban is megjelent, sok vitát

²¹ *Del niño al hombre: guía para los padres y los maestros sobre la educación de los niños*, Buenos Aires, Claridad, 1940; *El antisemitismo: su historia, su sociología, su psicología*, Buenos Aires, Claridad, 1940. A fordítást honfitársa és kollégája, Brachfeld Olivér (1908–1967) készítette. Ő fordította spanyolra Alfred Adler műveit is 1937-ben. Brachfeldről lásd León, 1997:20-23, Horváth, 2008.

²² Résztvevők: Ángel Garma, Celes E. Cárcamo, Arnaldo Rascovsky, Enrique Pichon-Rivière, Guillermo Ferrari Hardoy, Béla Székely, Gregorio Berman és Jorge Thenon. Az utóbbi három nem vett részt 1942 decemberében az APA alapító rendezvényén. Lásd Plotkin, 2001:48.

²³ A jóváhagyást az APA megalakítása után igen gyorsan, már 1942 decemberében megszerezte.

²⁴ Székely, idézi García, 2005, p.198.

kavart *A gyermekévek szexualitása* című könyve előszavában írja, utalva a Wilhelm Reich körül néhány évvel korábban Európában kialakult vitára: „annak az oka, hogy a szerzőt pszichoanalitikus létére dogmatikus módon elítélték, az, hogy tisztán freudi alapon elfogadja az ismeretlenről szóló elméletet [...] ugyanakkor azonban távolságot kíván tartani azoknak a pszichoanalitikusoknak a dogmatizmusától, akiknek egyoldalú túlzásait teljes joggal utasítja el”.²⁵ Mikor az osztrák pszichoanalitikus, Marie Langer 1942-ben megérkezik, Székely már jó ideje eltávolodott Garmától. Langer így számol be erről emlékirataiban:

„Buenos Airesben hallottam Székely Béláról, egy magyarról, aki akkoriban közismert volt pszichológus körökben. Mikor megismertem, meghívott a zsidó közösség által finanszírozott Mentális Egészség Intézetébe. Megmutatta, mivel foglalkozik, és megkérdezte, szeretnék-e pszichoanalitikusként vele dolgozni. [...] Székely szerint ő volt az egyetlen komoly analitikus Buenos Airesben. Ez nem tűnt túl valószínűnek. »Ha kreatívan akar dolgozni«, mondta, »maradjon itt velem, ha viszont ortodox analízist akar végezni, és pénzt keresni, keresse fel doktor Garmát.«” (Langer, 1981:111)

Marie Langer végül is az „ortodoxiát” választotta, melyet „szigorúbbnak” ítélte (Langer, 1981:111), másfelől – Székellyel ellentétben – egyetértett az Argentin Pszichoanalitikus Egyesület szabályaival. Székely ennek ellenére kölcsönadta az osztrák emigránsnak Freud műveinek német kiadását és Melanie Klein *Gyermekanalízis* című könyvét, amely Marie Langer szakmai életére és az APA analitikus orientációjára egyaránt nagy hatással volt (García, 2005:212).²⁶

A Sigmund Freud Intézet

A Németországból és Közép-Európából származó bevándorlók és menekültek tömeges beáramlása Argentínába a harmincas évek közepétől lehetőséget teremtett Székely számára ahhoz, hogy szakmai tevékenységet végezzen. 1940-ben megalapította a Sigmund Freud

²⁵ Székely, idézi García, 2005, p. 198. *Pszichoanalízis és kulturális viták Argentínában* című könyvében García „egy sodródó pszichoanalitikus” címmel egész fejezetet szentel Székely Bélának. Ebben Székely pszichoanalízisről írt, 1940-ben publikált szövegét alternatív programnak minősíti, melynek bevezetésére Ángel Garma az argentin pszichoanalízisben tapasztalható meghatározó helyzete miatt nem kerülhetett sor. Párhuzamot von a Wilhelm Reich–Ernest Jones konfliktus – melynek eredménye Reich IPÁ-ból való kizárása – és a Székely elszigetelődéséhez vezető Ángel Garma–Székely Béla konfliktus között: „A pszichoanalízis pápai döntöttek, és a következményeket tekintve döntésük célt is ért. Ángel Garma [...] bizonyos értelemben éppúgy rányomja bélyegét Székely jövőjére, mint Ernest Jones W. Reichére. Bár a körülmények és az okok különbözőek.” (García, 2005:204).

²⁶ Langer azzal segítette kolleganőjét, Arminda Aberabasturyt a könyv spanyolra fordításában, hogy a spanyol szöveget összevetette a némettel. A kleini orientáció az argentin pszichoanalízis egyik megkülönböztető jegyév vált (Dagfal, 2009:99-170).

Intézetet, az ORT és az OSE zsidó emberbaráti szervezetek által finanszírozott, mentálhigiénés alapokon nyugvó, gyermekek és serdülők számára létesített pszicho-pedagógiai központot.²⁷ Ennek az intézménynek a történetét, amely a maga nemében első volt Argentínában (ha nem egész Latin-Amerikában), eddig senki sem kutatta. Tevékenységéről azonban sok információt találunk a száműzetésben élő német színésznő, Sadie Müllereisert leveleiben, aki Székely munkatársaként dolgozott itt 1941 augusztusától 1942-ig.²⁸ Müllereiserttől tudjuk, hogy az intézet pszichológiai diagnosztikával, a szülőknek és pedagógusoknak nyújtott tanácsadással és a gyermekpszichológia területén végzett szakmai képzéssel foglalkozott. A központ a kikötő közelében volt, de a város más pontjain is tevékenykedtek. A Belgranóban élő német nyelvű bevándorlók gyerekeinek nyújtott pszicho-pedagógiai segítségadás, melyet a Pestalozzi iskolában lévő rendelőszerűségben végeztek, az intézet erőforrásainak nagy részét felemésztette.²⁹ Sadie Müllereisert így írja le egyik levelében a heti programját:

„Minden hétfőn és csütörtökön négytől ötig tanítási órák az Intézetben spanyolul. Utána öttől este nyolcig fogadóóra. Szintén spanyolul. Kedden kilenctől tizenegyig fogadóóra (németül) a szülőknek a Pestalozzi iskolában. Szerdán nyolctól tízig órák Morenóban, a Casa del Médicóban. Péntek háromnegyed négytől ötig órák az egyetemi karon. Aztán rohanok fogadóórára a Pestalozzi iskolába (németül), hiszen ez alkotja a fő tevékenységem.” (1941. augusztus 25-i levél, Völker, 1999:85)³⁰

Az intézet munkatársai főleg orvosok és pedagógusok. Nincs pontos információnk az alkalmazottak számáról. A negyvenes évek elején öt és tíz fő között lehetett.³¹ Székely személyi

²⁷ Az ORT zsidó emberbaráti szervezet (Organisation for Rehabilitation through Training) a XIX. század végén jött létre az oroszországi pogromhullám ellenhatásaként. Tevékenységét a II. világháborúig főként Kelet-Európára összpontosította. Jelenlegi székhelye Genfben található, de a világ több országában működtet munkavégzést elősegítő képzési központokat. Az OSE nevű szervezet szociális és orvosi segítségnyújtó intézményeket tartott fenn, elsősorban Kelet-Európában.

²⁸ Sadie Müllereisert 1900-ban Berlinben született, és Bécsben nőtt fel. Iskolai tanulmányait a híres leánynevelő intézetben, a *Schwarzwaldschulé*ban végezte Helene Weigellel, a kiváló színésznővel, Bertolt Brecht német író majdani feleségével együtt; a házaspárhoz később is szoros és tartós barátság fűzte. 1938-tól 1954-ig élt Argentínában. 1955-ben visszatért Németországba, Berlinben halt meg 1966-ban.

²⁹ Lásd Bela Székely: *Das Emigrantenkind. Jüdische Wochenschau*, 2. No. 48, Buenos Aires, 1941. március 21.

³⁰ Sadie Müllereisert vőlegényéhez, a zongorista Rodolfo Sachshoz írt leveleit Völker adta ki (1999). A hivatkozásokat a következő módon jelölöm a szövegben: A levél dátuma, Völker, 1999: oldalszám. Minden idézet a szerző fordítása.

³¹ A levelek tanúsága szerint 1941-ben három munkatársat elbocsátottak: „A kutatások haladása szempontjából nagyon érezhető, hogy három igen fontos kollégát felfüggesztettek” (1941. október 21-i levél, Völker, 1999:107). Az okokat nem említi.

asszisztensét Ilse Haussmannak hívták, és logopédiára szakosodott. Egy másik, valószínűleg argentin munkatársat Sadie Müllereisert az alábbi módon jellemez: „Állítólag orvos, eredetileg pedagógus volt, megkeseredett vénlány. Féltékenyen őrizi Székely telefonkészülékét, ő az egyetlen személy az intézetben, aki olykor barátságtalanul viselkedik.” (1941. szeptember 20-i levél, Völker, 1999:93). Székely egy másik munkatársa Jaime Bernstein (1917–1988), aki később a Paidós Kiadó egyik alapítója. 1941 és 1942 között dolgozott az intézet oktatási osztályán, és még pedagógia szakos hallgató volt, mikor már órákat adott a Rorschach teszt alkalmazásáról és a gyermeki intelligenciáról. Bár rövid időt töltött az intézetben, Székely láthatóan jelentős hatással volt rá.³²

Ellentétben azzal, amit a neve sugall, a Sigmund Freud Intézet mindennapjaiban nem játszott túlságosan nagy szerepet a pszichoanalízis. Sokkal fontosabbnak tartották Alfred Adler individuálpaszichológiáját és a Rorschach teszttel végzett diagnosztikát: „egy új teszt, melyet igen jelentősnek tartanak, Szasz elsősorban ezzel dolgozik.³³ A többi tesztet csak kiegészítésül használja. Rendkívül informatív és érdekes. Én főleg ezzel foglalkozom.” (1941. október 25-i levél, Völker, 1999:109). Kétségtelen, hogy Székely kulcsszerepet játszott a pszichodiagnosztikai módszerek argentinai elterjesztésében, a klinikai gyakorlat területén és a szakemberképzésben egyaránt. De még ennél is fontosabbak az ezzel kapcsolatos publikációi. A Rorschach tesztről írt, 1942-ben³⁴ megjelent kézikönyve, és mindenekelőtt a *Los tests*³⁵ című kétkötetes, 1946-ban és 1948-ban kiadott műve, melyek hivatkozási alapként szolgálnak egész Latin-Amerikában.

Sadie Müllereisert levelei Székely Béla személyiségének néhány vonását is felvázolják. Müllereisert Székellyel együtt – akinek érdeklődése munkatársa iránt túlmutatott a pusztán szakmai kereteken – részt vett a város különféle kulturális eseményein, előadásokon, felolvasóesteken és filmvetítéseken, egy sor olyan helyre eljutott, ahová egy szegényes

³² Bernstein 1942-ben nyújtja be „*Az adleri pszichológia és nevelés*” címmel egyetemi szakdolgozatát. Székely Bernsteinre gyakorolt hatásáról lásd Dagfal, 2009:219.

³³ Számom ismeretlen okokból a Völker-féle kiadásban Székely Bélát „Szasz Bélaként” emlegetik. Nem tudtam kideríteni, hogy ez a név szerepelt-e az eredetiben (ez elképzelhető, minthogy Müllereisert a vőlegénye nevét is más névre változtatta), vagy a kiadó hibásan hivatkozik rá. Mindezzel együtt kétségkívül a „Szasz” név Székely Bélát jelöli, mivel *A gyermeki szexualitás fejlődése* című könyv egy példányát 1941. december 15-én Székely kézzel írott dedikációval látta el: „Nagyon tehetséges munkatársamnak, Doña Sady Eisertnek. Nagyrabecsüléssel, Béla Székely”. Ez a példány doktor Alfred Hübner tulajdonában van, Németországban.

³⁴ Székely, Béla: *Teoría y práctica del psicodiagnóstico de Rorschach*. Buenos Aires: Instituto de Psicología, Facultad de Filosofía y Letras, UBA, 1941.

³⁵ Székely, Béla: *Los tests*. 1^a ed., Buenos Aires: Kapelus, 1946.

körülmények között, száműzetésben élő nőnek, akinek fizetése épphogy fedezi a különböző munkahelyek közti utazások költségét, nem állt volna módjában eljutni. Müllereisert nagyra tartotta Székely tudását, beszédképességét, de érzelmeit nem viszonzta. Feltehetően vőlegénye féltékenységének elosztatása érdekében nem túlságosan kedvező képet festett csodálójáról:

„Szasz [Székely] az a fajta ember, akit inkább szánalmasnak mondhatunk. Ezen nem segít sem a szorgalma, sem az energikussága, sem az ügynek szóló valódi odaadása, sem a tehetsége. Rettentően nyomorúságos alak. Csúnya, sőt ellenszenves. A hangja rekedt, alacsony és pocakos. Egyik kezét ekcéma borítja, nem beszél jól németül, borzalmas magyar kiejtése van. Hosszú évekig élt egy házasságban, mely ma már nem több egyszerű egymás mellett élésnél; szó sincs köztük barátságról vagy szerelemről [...] [A feleségét] egyáltalán nem érdekli a munkája és a könyvei. Székely továbbra is tisztességesen eltartja, és azt mondja, hogy mindennek ellenére felbonthatatlannak tart egy olyan kapcsolatot, amely sok éven át az élete alapját jelentette. Elegáns, ápolt lakása van Belgranóban. Szép könyvtára [...] Szereti az italt és a társaságot.”(1941. szeptember 20-i levél, Völker 1999:93)

A levelek szerint Székely házassága 1941 végén zátonyra futott, és 1942-ben elváltak.³⁶ Sadie Müllereisert 1942-ben kilépett a Sigmund Freud Intézetből. Ebben az említett érzelmi problémákon kívül szakmai okok is közrejátszottak. Székely erőfeszítései, hogy megfelelő státuszt és elfogadható fizetést biztosítson neki, nem hoztak konkrét eredményt. Tervei, hogy kibővítse az intézetet (egy német nyelvű osztályt és egy bevándorló gyermekek számára kialakított otthont szeretett volna létrehozni) egyre másra szertefoszlottak.³⁷ Úgy tűnik, a finanszírozó intézménnyel (ORT) folytatott tárgyalásait különféle intrikák és személyes rivalizálások nehezítették: „Egyáltalán nem látni világosan az intézet jövőjét. Szasz elég passzívan viselkedik, mert úgy gondolja, ez célra vezetőbb. Valószínűleg az odesszai csoport ellenállása van a dolog mögött. Taubenschlag és Trockij urak. Én Isa közbelépésére gyanakszom.” (1941. november 11-i levél, Völker, 1999:114)

Az említett „Isa” Kremer, világhírű szoprán énekesnő, Székely és Müllereisert közös ismerőse. 1938-tól él Argentínában, és Gregorio Bermann pszichiáter (1894–1972) élettársa. Mindketten igen aktívak a baloldali és zsidó körökben, és feltehetően nagy befolyással bírnak az ORT döntéseire. Bermann az argentin baloldal nagy tekintélynek

³⁶ Lásd az 1941. november 11-i és 16-i leveleket (Völker, 1999:113 és 115). Úgy tűnik, a feleség kezdeményezte a válást. Müllereisert láthatóan nem ismerte a huszonkét évig tartó házasság kudarcának részleteit (Völker, 1999:113, 115 és 123).

³⁷ „Előzetes és bizonytalan feltételezésem a következő: Szasz szeretné, ha jövőre már annyira képzett lennék, hogy engem nevezhessen ki a német osztály élére, amennyiben sikerül kibővítenie és elköltöztetnie az intézetet (ez a vágya).” (1941. szeptember 22-i levél, Völker, 1999:99)

örvendő alakja. Egy darabig közel állt a pszichoanalízishez, de később, a spanyol polgárháborúban való részvétele és egyre aktívabb politikai tevékenysége következtében eltávolodott tőle (Dagfal, 2009:66). Székellyel együtt részt vesz az APA megalapítását megelőző összejöveteleken, és Székelyhez hasonlóan elutasítja Garma javaslatát. Bermann és Székely között kezdetben jónak mondható a kapcsolat – 1941-ben közös előadást is tartottak a CLES-ben –, azonban még ugyanebben az évben valami igen súlyos személyes nézeteltérés történik köztük, amelyre Müllereisert többször is utal, bár a konfliktus okait nem fedi fel. 1941. október 25-i levelében figyelmezteti vőlegényét, aki Kremer mellett dolgozik, mint zongorakísérő, hogy ne keresse Bermann társaságát: „ha visszajössz, ne barátkozz Bermannel. Figyelj, és légy távolságtartó, és ne mondj neki semmit Szaszról. Borzasztó ellenségeskedés van köztük, és az a benyomásom, hogy Bermann teljesen gátlástalan.” (Völker, 1999:101).

Visszavonulás a tudományos életbe

Ebben a feszült, széttartó célokkal és attitűdökkel jellemezhető helyzetben Székely Béla kívül reked az éppen akkor alakuló legfontosabb csoportokon. Egyrészt elszigetelődik a „pszichoanalitikusok családjától”, mely a jövőben az APA keretein belül folytatja szakmai és oktatási tevékenységét.³⁸ Másrészt, szintén 1942 végén, az Orvosi Kar intézményes perifériáján, Gregorio Bermann és Jorge Thénon vezetésével létrejön egy másik csoport is, melyből az előfeltételként megkívánt orvosi végzettség híján zárják ki Székelyt. Ráadásul Gregorio Bermann befolyásos, jó kapcsolatokkal rendelkező ellenfél, aki nem habozik mindent elkövetni annak érdekében, hogy megakadályozza Székely kezdeményezéseit.³⁹ Ha figyelembe vesszük, hogy keze – Isa Kremeren keresztül – azokig a szervezetekig is elér, amelyek az intézet jövőjéről döntenek, érthető, miért járnak oly kevés sikerrel Székely arra irányuló erőfeszítései, hogy megfelelő intézményeket hozzon létre Buenos Airesben.⁴⁰ Egy posztumusz portréban, amelyet a híres *Diccionario Enciclopédico de la psiqué* második

³⁸ Plotkin (2001:53) így ír az APA tagjainak zártságáról a megalakulást követő években: „The analysts worked entirely within an analytic institution that defined a true subculture. Analysts spoke their own jargon and behaved in much the same ways. Their friends were other psychoanalysts; they took vacations together and spent weekends together. They usually sought sex and marriage partners among themselves.”

³⁹ Ez annál is nagyobb súllyal esik a latba, mivel Bermann ugyanazoknak a kulturális és társadalmi köröknek volt egyik kiemelkedő alakja, amelyekben Székely is mozgott. A negyvenes években jelentős szerepet játszott az AIAPE kulturális antifasiszta szövetségben, melyhez a kor sok művésze, értelmiségije és progresszív írója csatlakozott.

⁴⁰ A Sigmund Freud Intézetén kívül létrehozott egy iskolát is szülők számára. Ezzel kapcsolatban azonban még nem kerültek elő információk.

kiadásába illesztettek be, a szerző – nevek említése nélkül – utal arra a rivalizáló, intrikus, személyes ellentétekkel terhes légkörre, amely körülvette, annak ellenére, hogy Buenos Airesben lelkesen fogadták. „Nem volt hozzászokva az efféle harcokhoz [...] Nemegyszer beszélt róla döbbenettel vegyes szomorúsággal. Sokat szenvedett az őt ért igazságtalanságok miatt.” (Gandía, 1958:8) Mindezek következtében, folytatja, Székely visszavonult, a kutatásainak szentelte magát, és csak ritkán jelent meg azokban a körökben, ahol őt és munkáját is nagyra tartották.⁴¹

A német nyelvű bevándorlókhoz és száműzöttekhez fűződő kapcsolatai kevésbé voltak konfliktívák. A harmincas évek közepétől létrejött egy kulturálisan aktív közösség, melynek helyileg a Belgranóban volt a központja, abban a negyedben, ahol Székely is lakott. Szoros szálakkal kötődött a német közösség demokratikus részéhez, akik Ernesto Alemán⁴² és az 1934-ben alapított Pestalozzi iskola köré csoportosultak. De a *Vorwärts* (Előre)⁴³ nevű szocialista klubban is tartott előadásokat a pszichoanalízisről, megjelent a bevándorló németek koncertjein és előadásain, akikhez kulturális szempontból nyilvánvalóan vonzódott. Barátja volt a Paul Zech német írónak, aki 1946-ban egy Székely otthonában tartott összejövetel után hazafelé menet összeesett, és Belgrano utcáin halt meg.⁴⁴

„Második tavasza” egy német bevándorló nő mellett köszöntött rá. Enrique de Gandía az említett portréban rövid leírást ad arról az asszonyról, aki 1942-től Székely haláláig „szimbiotikus” kapcsolatban élt vele és munkájával: „Stefanie, a második felesége, sok nyelven beszélő, Berlinből származó német pszichotechnikus volt [...] Együtt dolgoztak, és olyan mély volt a megértés köztük, hogy később az asszony úgy tudta folytatni a művét, mintha a férje diktálta volna” (Gandía, 1958:9). Valószínű, hogy Stefanie – akinek a mai

⁴¹ Nem lehet pontosan megállapítani, mennyi ideig működött a Sigmund Freud Intézet. A szerző nem rendelkezik olyan forrásokkal, amelyek 1942 után dokumentálnák a fennállását. Az anyagi jellegű problémákon túl Székely visszavonulását a klinikai gyakorlattól a peronizmus hatalomra kerülése is motiválhatta, mivel ez együtt járt azzal, hogy bizonyos rétegek a „kulturális ellenállás” részének tekintették a pszichoanalízist.

⁴² Ernesto Alemán az *Argentinisches Tageblatt* című újság kiadója, a demokratikus német közösség szószólója volt.

⁴³ Egy *Volksblatt* című újság hirdetése szerint például három előadást tartott 1942 novemberében „A tömegek pszichológiája” címmel (*Volksblatt* 1, N° 11, Buenos Aires, 1942. szeptember 1.)

⁴⁴ Lásd Harry Jacobsen, irodalmi ügynök 1946. szeptember 22-én kelt, Hermann Broch-hoz intézett levelét, Országos Irodalmi Levéltár, Marbach, Németország. Székely és Zech, úgy tűnik, ez utóbbi Buenos Aires-be érkezése után nem sokkal ismerkedhettek össze, minthogy az író már 1939 márciusában a Rorschach teszt két ábrájával díszítette az *Ocila. Das Mädchen mit den versteinerten Augen* című könyvének borítóját. Ennek a műnek gépelt oldalai szintén Marbachban találhatóak.

napig sem ismerjük személyazonosságát – egy évvel korábban kezdett el, Sadie Müllereiserhez hasonlóan, a Sigmund Freud Intézetben dolgozni. Székely 1955-ben bekövetkezett hirtelen halála után ő irányította a *Diccionario enciclopédico de la psiqué* javítását, és Székely jegyzetei alapján be is fejezte a művet (a szerző csak a T betűig jutott el). A szótár első kiadását – csakúgy, mint az összes többit – Székely „Steffnek, társamnak az életben és a munkában” ajánlással látta el.

A negyvenes évek Székely számára az oktatási célból írt anyagok és a sajtóban megjelent szövegek tekintetében igen termékenyek voltak. *El niño neurótico. Introducción a la reeducación y psicoterapia (A neurotikus gyermek. Bevezetés az újranevelésbe és a pszichoterápiába)* című 1943-ban megjelent könyve újabb előrelépést jelentett a pszicho-pedagógia területén. 1946-ban La Platában megjelent *De Taylor a Stajanov (Taylortól Sztahanovig)* című írásával kisebb kirándulást tett a munkapszichológia irányába. A pszichometrikai tesztek elméletében és alkalmazásában szerzett gyakorlata a kétkötetes *Los tests-szel (Tesztek)* érte el tetőpontját, amelyet mentora, Alfredo Calcagno támogatásával a Kapelusz kiadó adott ki 1946-ban és 1948-ban.⁴⁵

Calcagno kezdeményezésére Székely 1946 és 1947 között La Platában dolgozott. Megalapította a *Victor Mercante Viselkedésklinikát*, és bevezette a Rorschach pszichodiagnosztikai teszt alkalmazását az Egészségügyi Minisztérium egyik osztályaként működő Kisebbségek Intézetében. Aurora Venturini író, aki feltehetően munkatársa volt ebben az intézetben, *Nanina, Justina és Doctor Rorschach* című regényében (2003) említést is tesz róla. Jeleznünk kell azonban, hogy a magyar pszichológusról szóló leírások, melyeknek az író dokumentumértéket tulajdonít (és több más szerző is idézi őket) különös óvatossággal kezelendők. Például minden történeti alapot nélkülöz az állítása, mely szerint Székely és a felesége az auschwitzi haláltáborból szöktek volna meg, és hogy az asszony egy fiúgyermek elvesztése miatti gyászába őrült volna bele.⁴⁶

Döntését, hogy egy időre La Platába költözzön, talán azok a szakmai körökbe való beilleszkedésével kapcsolatos nehézségek is befolyásolták, amelyekkel Buenos Airesben találkozott, valamint annak a reménye, hogy Calcagno védelme alatt nyugodtan dolgozhat és kutathat. Már 1945-től a JOINT (a zsidókat segítő nemzetközi szervezet) magyar

⁴⁵ A pszichológus és pedagógus Alfredo Domingo Calcagno a kísérleti pszichológiához csatlakozott. Az UCR-ben végzett politikai tevékenysége miatt 1946-ban kizárták a La Plata-i Nemzeti Egyetemről, melynek tanára és elnöke volt. A rákövetkező években parlamenti képviselőse mellett a Kapelusz kiadónak is dolgozott. Székely több könyvéhez ő írta az előszót (Dagfal, 2009:222).

⁴⁶ Egy 2009-es interjúban Venturini megerősíti elbeszélésének dokumentumértékét. (González y Fasano, 2009:114)

szekciója titkára volt, és 1946-tól újra visszatért az újságíráshoz is, mint a magyar-argentin *Jövő (Porvenir)* című lap főszerkesztője.⁴⁷ A honfitársai sorsával vállalt nyilvánvaló szolidaritáson túl, ezek a tevékenységek az anyagi megélhetését is biztosították.

Nem tudjuk, hogy Székely vagy a felesége – aki szintén zsidó volt – családtagjai közül gyilkoltak-e meg valakit a holokauszt idején. Ahhoz azonban kétség sem fér, hogy figyelemmel követte az európai zsidók sorsát (ezzel kapcsolatos aggodalma nyer kifejezést az antiszemitizmusról szóló könyvének spanyol nyelvű kiadásában). Valószínűnek látszik az is, hogy eljutott hozzá a Sadie Müllereisert anyjának deportálásáról szóló hír, amiről Müllereisert 1941. novemberi leveleiben számol be. A *Nürnbergi per. Pszichológiai kutatások a törvényszéki orvos szempontjából* című 1950-ben megjelent könyve volt az utolsó írása az antiszemitizmus jelenségéről és annak pusztító következményeiről.

Késői elismerés: az utolsó évek

A termékeny, de olykor csüggesztő negyvenes évek után életének utolsó évei végre meghozták a hőn vágyott elismerést Székely és életműve számára. 1950-ben jelent meg a már említett *Diccionario enciclopédico de la psique* első kiadása, mely spanyol nyelven úttörő vállalkozásnak számított. Ezzel a könyvel és a *Los tests* két kötetével Székely (feleségével, Stefanie-val együtt) két hivatkozási alapul szolgáló, egész Latin-Amerikában haszonnal forgatott mű szerzőjeként vált elismertté. 1950. október 23-án a brazíliai, Bahia állam-beli Universidade do Salvador *Doctor Honoris Causa* címmel tüntette ki. 1951-ben Európába utazott, Zürichben találkozott Szondi Lipóttal, Berlinben pedig Harald Schultz-Henckével. 1950 és 1953 között négyszer járt Braziliában (Rio de Janeiróban, São Paulóban és Porto Alegreben), ahol tanfolyamokat tartott, intézeteket és „lelki-pszichológiai segítségnyújtó” szolgálatokat hozott létre, egyetemi programokat dolgozott ki.⁴⁸ A brazíliai tartózkodása idején megtapasztalt lelkiesség hatására ezekben az években tért át a katolikus vallásra. Azonban ahogy a kommunizmus és a freudizmus iránti rokonszenve nem vonta maga után a formális csatlakozást, az egyházhoz tartozás végső szimbólumát, a megkeresztelkedést, is elutasította: „Krisztusban élek, de a dogmákat nem tudom elfogadni” (Bravo, 2004: oldalszám nélkül).

⁴⁷ A Comité de Emergencia de los Judíos de Habla Húngara (Magyar Nyelvű Zsidókat Segítő Bizottság) és a *Jövő. A magyar összefogás lapja* (1946-1950) kiadványai Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban találhatóak.

⁴⁸ Székely részvételéről a Pontificia Universidade do Rio Grande do Sul Pszichológiai Intézetének megalapításában lásd Gomes y da Costa Silveira, 2006.

1954-ben a Pontificia Universidad Católica de Santiago de Chile végre szerződtette, és egy tanszék létrehozásával bízta meg a Pedagógiai Kar keretében, ahol megkezdhatték az első pszichológus képzést. Noha chilei jelenléte igen rövid volt, munkája „épp elég hasznosnak bizonyult ahhoz, hogy még abban az évben megvesse a képzés alapjait, és fogadja az első diákok seregét” (Bravo, 2004: oldalszám nélkül).

Székely Béla 1955. december 9-én, 63 éves korában hunyt el szívinfarktus következtében a Chascomús nevű helység (Buenos Aires tartomány) egyik szállodájában.

Imrei Andrea fordítása

IRODALOM

- ACUÑA, E. (2009). “Béla Székely: la excepción judía y el psicoanálisis”. En *Resonancia y silencio. Psicoanálisis y otras poéticas* (pp. 199-207). La Plata: Edulp.
- BISSO, A. Y CELENTANO, A. (2006). “La lucha antifascista de la Agrupación de Intelectuales, Artistas, Periodistas y Escritores (AIAPE) 1935-1943”. En Biagini, H. E. y Roig, A. (comps.), *El pensamiento alternativo en la Argentina del siglo XX*, Tomo II (pp. 235-266). Buenos Aires: Biblos.
- BRAVO, L. (2004). Cincuenta años de Psicología en la Universidad Católica. En *PSYKHE Vol.13*, No. 1, 197-204. Santiago de Chile: Editorial de la PUC. En <http://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0718-22282004000100016> Letöltés: 2016. 09. 27.
- DAGFAL, A. (2009). *Entre París y Buenos Aires. La invención del psicólogo (1942-1966)*. Buenos Aires: Paidós.
- DE GANDÍA, E. (1958). Prólogo. En Székely, B. (comp.). *Diccionario enciclopédico de la psique* (pp.7-19). 2.^a edición. Buenos Aires: Claridad.
- ERŐS F. (1992). “Freudomarxista” volt-e József Attila? In: Horváth I. és Tverdota Gy. (szerk.). *Miért fáj ma is? Az ismeretlen József Attila*. Budapest: Balassi Kiadó. 259-293.
- FALCONE, R. (2010). “Historia de la Psicología en Argentina. Cruce de influencia europea y carácter nacional”. *Bicentenario. Ayer y hoy en la Psicología* (pp.11-22). Buenos Aires: Editorial de la UCES. En <http://dspace.uces.edu.ar:8180/xmlui/bitstream/handle/123456789/922/Historia_Psicolog%C3%ADa_en_Argentina_.pdf?sequence=1> Letöltés: 2016. 09. 27.
- GARCÍA, G. (2005). “Béla Székely. Un analista a la deriva”. *El psicoanálisis y los debates culturales. Ejemplos argentinos* (pp. 197-210). Buenos Aires: Paidós.
- GEUTER, U. Y LEÓN, R. (1990). “Flucht nach Südamerika, Europäische Emigranten in der Lateinamerikanischen Psychologie”. *Psychologie und Geschichte* 1, No. 4, (pp. 24-37). Leverkusen: Leske & Budrich. En <<http://journals.zpid.de/index.php/PuG/article/viewFile/57/92>> Letöltés: 2016. 09. 27.

- GOMES, W. B. Y DA COSTA SILVEIRA, A. (2006). Instituto de Psicologia da PUCRS e Organização Profissional. Actas de la conferencia *Psicologia no Estado do Rio Grande do Sul*, Porto Alegre. En <<http://www.ufrgs.br/museupsi/PSI-RS/Chap6.htm>> Letöltés: 2016. 09. 27.
- GONZALEZ, M. Y FASANO, C. (2009). “Entradas del Psicoanálisis a La Plata”. Reportaje a Aurora Venturini. *Conceptual-Estudios de psicoanálisis*, Año 8 No. 9, (pp. 114-118). La Plata.
- HARMAT, P. (1988): *Freud, Ferenczi und die ungarische Psychoanalyse. Mit einer Einleitung von Béla Grunberger*. Tübingen: edition diskord.
- HARMAT P. (1994). *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis*. Sopron: Bethlen Gábor Kiadó.
- HERMANN I. (1945). *Az antiszemitizmus lélektana* Budapest: Bibliotheca. Újabb kiadás Budapest: Cserépfalvi, 1990.
- HORVÁTH P. (2008). Brachfeld F. Olivér (1908–1967). Egy magyar individuálpeszichológus a spanyol pszichológia történetében. *Thalassa*, 19(1):59–83.
<[http://www.mtapi.hu/thalassa/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/\(19\)2008_1/059-83_Horvath-P.pdf](http://www.mtapi.hu/thalassa/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/(19)2008_1/059-83_Horvath-P.pdf)> Letöltés 2016. 09. 27.
- KULCSÁR I. ÉS SZÉKELY B. (1991). Kulcsár István és Székely Béla levelei Siegfried Bernfeldhez. *Thalassa*, 2(2):129-131.
- LANDMAN, I. (1948). *The Universal Jewish Encyclopedia in ten volumes*, Vol. 10, S. 142. New York.
- LANGER, M.; GUINSBERG, E. Y DEL PALACIO, J. (1981). *Memoria, historia y diálogo psicoanalítico*. México: Folio.
- LENGYEL A. (2001). Az „első fájdalomra eszmélő ember”. József Attila freudomarxizmusának kérdéséhez. <www.forrasfolyoirat.hu/0110/lengyel.html> Letöltés 2016. 09. 27.
- LEÓN, R. (1997). “Rumbo al nuevo mundo. Cuatro Psicólogos de Europa oriental en la historia de la psicología en América del Sur”. *Revista Latinoamericana de Psicología*, 29 (1), (pp. 9-34). Bogotá: Fundación Universitaria Konrad Lorenz.
<<http://www.redalyc.org/pdf/805/80529101.pdf>> Letöltés 2016. 09. 27.
- MAGYAR ZSIDÓ LEXIKON. Szerk. Újvári Péter. Budapest, 1929. Reprint kiadás: Budapest: Makkabi.
<<http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/fejlec01.html>> Letöltés 2016. 09. 27.
- PLOTKIN, M. (1999). “‘Tell me your Dreams’. Psychoanalysis and Popular Culture in Buenos Aires 1930-1950”. In: *The Americas*, 55 (4), (pp. 601-629). Berkeley: Academy of American Franciscan History.
- PLOTKIN, M. (2001). *Freud in the Pampas. The Emergence and Development of a Psychoanalytic Culture in Argentina*. Berkeley: Stanford University Press.
- ROSSI, L. (2004). “La psicología en las publicaciones periódicas en Argentina en la década del 30”. *XII Anuario de Investigaciones, Facultad de Psicología*, (pp. 299-304). Buenos Aires: UBA.
- SCHNORBACH, H. (1995). *Für ein “anderes Deutschland” – die Pestalozzischule in Buenos Aires (1934–1958)*. Frankfurt am Main: Dipa.
- STUBBE, H. (1988). “Béla Székely (1.6.1892–9.12.1955) – ein ungarischer Psychologie–Pionier in Lateinamerika”. In: *Seventh European CHEIRON Conference*, (pp. 598-608), Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság.
- SZÉKELY B. (1912). *Számvetések: versek*. Budapest: Dick Manó.

- SZÉKELY B. (1925a). *Vajúdó ország: könyv az épülő Palesztínáról*. Cluj: Kadima.
- SZÉKELY, B. (1925b). *Mittelmann ártatlan!* Cluj: Fraternitas Ny.
- SZÉKELY B. (1925c). A Tg.-Mureși Dreyfus-ügy: mi az igazság Mittelmann József bűnügyének revíziójában? [Târgu-Mureș]: [Concordia Ny.]
- SZÉKELY B. (1926a). *Szedzsera: kis somér-dráma*. Wien: Múlt és Jövő kiad.; Wien: Korvin Ny.
- SZÉKELY B. (1926b). Emberépités – országépités. *Dokumentum*, 1926. december, 36-43.
- SZÉKELY B. (1927). A gyermek és a világ. *Dokumentum*, 1927. január, 39.
- SZÉKELY B. (1928a). Az ifjúság sexuális forradalma. A pajtásházasság. *Munka*, 2. sz. /1928./ 61.
- SZÉKELY B. (1928b). A meg nem született gyermek joga. *Munka*, 3. sz. /1928./ 73-76.
- SZÉKELY B. (1929). Stefan Zweig nyilatkozata az irói hitvallásról, Ady Endréről, a magyar írók árulásáról és orosz útjáról. *A Toll*, 18. sz. 29-33.
- SZÉKELY B. (1930a). A Munka sekszuális ankétje. *Munka*, 11. sz. /1930./ 328-330.
- SZÉKELY B. (1930b). A két pólus. *Munka*, 13. sz. /1930./ 413-414.
- SZÉKELY B. (1930c). Szociálpolitika és szociális politika. *Munka*, 16 sz. (1930.) 463.
- SZÉKELY B. (1931). A "G" osztály: Szenny, vér, halál. [Kolozsvár]: a Szerző kiadása.
- SZÉKELY, B. (1934). *A Te gyereked...: a modern gyermeknevelés kézikönyve*. Budapest: Bibliotéka.
- SZÉKELY B. (1935). *A gyermekévek sekszualitása*. Budapest: Pantheon.
- SZÉKELY B. (1936a). *Az antiszemitizmus és története*. Budapest: Tabor.
- SZÉKELY B. (1936b). *Az antiszemitizmus pszichoanalízise*. Budapest: Emberismeret. Reprint: Budapest: Párbeszéd Könyvek, 1992.
- SZÉKELY B. (1937). *Dein Kind. Wegweiser für Eltern und Erzieher über die moderne Kindererziehung auf psychologischer Grundlage*. Leipzig und Wien: Deuticke.
- SZÉKELY, B. (1940). *Del niño al hombre: Guía para los padres y maestros sobre la educación de los niños: moderno tratado de psicología infantil*. Buenos Aires: Claridad.
- SZÉKELY, B. (1940). *El antisemitismo: su historia, su sociología, su psicología*. Buenos Aires: Claridad. Traducción de Olivier Brachfeld.
- SZÉKELY, B. (1940). *El psicoanálisis: teoría - aplicación*. Buenos Aires: Colegio Libre de Estudios Superiores.
- SZÉKELY, B. (1941). "Das Emigrantenkind". *Jüdische Wochenschau*, 2, No. 48, (21.3.1941) Buenos Aires.
- SZÉKELY, B. (1941). *La Evolución Sexual de la Infancia: tratado psicoanalítico sobre la educación y la higiene sexual*. Buenos Aires: Claridad.
- SZÉKELY, B. (1943). *El niño neurótico: introducción a su reeducación y psicoterapia*. Buenos Aires: El Ateneo.
- SZÉKELY, B. (1946). *De Taylor a Stajanov*. La Plata: Calomino. Székely, B. (1946).
- SZÉKELY, B. (1946). *Los tests: manual de pruebas psicométricas de inteligencia y de aptitudes*. Buenos Aires: Kapelusz.

- SZÉKELY, B. (1947). *Teoría y práctica del psicodiagnóstico de Rorschach*. Buenos Aires: El Ateneo.
- SZÉKELY, B. (1948). *Los Tests: manual de pruebas psicométricas de inteligencia y de aptitudes*, 2.ª edición con correcciones y ampliaciones. Buenos Aires: Kapelusz.
- SZÉKELY, B. (1950). *Diccionario enciclopédico de la psique*. Buenos Aires: Claridad.
- SZÉKELY, B. (1950). *El proceso de Nuremberg. Las investigaciones psicológicas del punto de vista médico legal*. Buenos Aires: Archivo de Medicina Legal.
- VENTURINI, A. (2003). *Nanina, Justina y el doctor Rorschach*. Buenos Aires: Dunken.
- VÖLKER, K. (1999). *“Ich verreise auf einige Zeit”. Sadie Leviton, Schauspielerin, Emigrantin, Freundin von Helene Weigel und Bertolt Brecht*. Berlin: Transit.

A képen jobbról balra: József Attila (a második), Székely Béla (a harmadik) és Illyés Gyula (a hatodik)
Eredeti fotó: Arató Tibor, 1931 április, Csillebérc. Képmásolat fotó: Kárpáti és Fia
Forrás: http://index.hu/kultur/2015/04/16/jozsef_attila_babits_mihaly_moricz_zsigmond_foto_arveres/